

(۱۰۳۳-۱۱۰۴ق.)، مشهد، انتشارات بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی، ۱۴۱۲ق؛ وسائل الشیعه (تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه): محمد بن الحسن الحر العاملی (۱۰۳۳-۱۱۰۴ق.)، به کوشش عبدالرحیم ربانی شیرازی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.

حمیدرضا خراسانی

حجة الاسلام: حج واجب بر هر مسلمان

مستطیع

حجة الاسلام حجی است که بر هر فرد، بر اساس فرمان مستقیم و ابتدایی اسلام، با شرایطی، تنها یکبار در طول عمر واجب می‌شود.^۱ بر این اساس، ممکن است حجة الاسلام، برای مکلفی، حج تمتع^۲ و برای دیگری، حج افراد^۳ یا حج قران^۴ (از تقسیمات دیگر حج) باشد.

حجة الاسلام، در مقابل حج نذری و مانند آن است که با نذر و مانند آن بر مکلف واجب می‌شود. این اصطلاح در کلام فقیهان شیعه^۵ و سنی^۶ نیز به همین معنا به کار رفته

۱. السرائر، ج ۱، ص ۵۰۶-۵۰۷؛ قواعد الاحکام، ج ۱، ص ۳۹۷؛ المجموع، ج ۷، ص ۹-۷.

۲. من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۴۲۹، ۴۲۸؛ الکافی، ج ۴، ص ۲۷۷.

است. ریشه این کاربرد را، علاوه بر روایات متعدد شیعه^۴ و سنی^۵، روایت مورد اتفاق هر دو مذهب می‌دانند که حج را یکی از ارکان و پایه‌های اسلام دانسته است.^۶

فقیهان شیعه^۷ و اهل سنت^۸، علاوه بر شرایط عمومی تکلیف، یعنی عقل، قدرت، بلوغ، شرط استطاعت^۹ خاص حج را برای وجوب حجة الاسلام لازم می‌دانند. استطاعت حج، خود، به چهار عنصر مالی، امنیتی، بدنی و زمانی تقسیم می‌شود که در مورد هر کدام، به تفصیل، بحث و بررسی شده است. شایان ذکر است که به دست آوردن استطاعت حج واجب نیست. بر این اساس اگر کسی بدون داشتن هر کدام از این شرط‌ها به حج برود، حجی که انجام داده، حجة الاسلام نبوده و در صورتی که بعدها این شرایط محقق شود، نمی‌تواند به انجام آن بسنده نماید.^۹

۳. الام، ج ۲، ص ۱۱۹-۱۲۰؛ المغنی، ج ۳، ص ۱۵۹-۱۶۲.

۴. الکافی، ج ۲، ص ۱۸؛ الامالی، ص ۱۲۴.

۵. صحیح البخاری، ج ۱، ص ۸؛ صحیح مسلم، ج ۱، ص ۳۴؛ المعجم الکبیر، ج ۱۲، ص ۲۳۹.

۶. فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت (علیهم‌السلام)، ج ۳، ص ۲۴۲.

۷. السرائر، ج ۱، ص ۵۰۷؛ جواهر الکلام، ج ۱۷، ص ۲۲۹.

۸. البحر الرائق، ج ۲، ص ۵۴۶-۵۴۹؛ المبسوط فی فقه الامامیه،

ج ۴، ص ۱۶۳-۱۶۴؛ المغنی، ج ۳، ص ۱۵۹-۱۶۲.

۹. شرائع الاسلام، ج ۱، ص ۱۶۴-۱۶۵؛ جواهر الکلام، ج ۱۷،

ص ۲۴۸.

عبدالمجید السلفی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۵ق؛ المغنی: عبدالله بن قدامه (م. ۶۲۰ق.)، بیروت، دار الکتب العربی؛ من لایحضره الفقیه: محمد بن علی بن بابویه (شیخ صدوق) (۳۱۱-۳۸۱ق.)، تحقیق و تصحیح علی اکبر غفاری، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۰۴ق.

محمدسعید نجاتی

حجة البلاغ ← حجة الوداع

حجّة المنصور: سفرنامه حج، نوشته یعقوب

میرزای تبریزی

این اثر از سفرنامه‌های عهد ناصرالدین شاه قاجار است که در سال ۱۲۸۵ق. / ۱۲۴۷ش. از راه عثمانی انجام پذیرفته و اطلاعات مفصلی از این راه و منازل و توقفگاه‌های آن ارائه کرده است. نویسنده، همه منازل میان راه را برشمرد و بی‌کم و کاست معرفی کرده و از این رو، سفرنامه‌ای پربرگ فراهم آورده است. معرفی وسایل، تجهیزات و نفرات، همراه محمل شامی و آداب و رسوم که در آن رعایت می‌شده، بر اهمیت سفرنامه، می‌افزاید. بخشی از مطالب سفرنامه برای آشنایی با وضعیت سفر به حجاز در فصل بارندگی و مشکلاتی که باران برای حجاج پدید می‌آورد، مناسب است. همچنین

◀ منابع

لام: محمد بن ادريس الشافعي (م. ۲۰۴ق.)، بیروت، دار الفكر، ۱۴۰۳ق؛ الامالی: محمد بن حسن الطوسی (۳۸۵-۴۶۰ق.)، تصحیح محققان بنیاد بعثت، قم، دار الثقافة، ۱۴۱۴ق؛ البحر الرائق شرح كنز الدقائق: زين الدين ابن نجيم الحنفي (م. ۹۷۰ق.)، تحقیق زکریا عمیرات، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۱۸ق؛ جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام: محمد حسین نجفی (۱۲۰۰-۱۲۶۶ق.)، تحقیق عباس قوچانی، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی‌تا؛ السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی: محمد بن احمد بن ادريس (م. ۵۹۸ق.)، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۱ق؛ صحیح البخاری: محمد بن اسماعیل البخاری (م. ۲۵۶ق.)، به کوشش عبدالعزیز بن عبدالله بن باز، بیروت، دار الفكر، ۱۴۰۱ق؛ الصحیح: مسلم بن الحجاج (م. ۲۶۱ق.)، بیروت، دار الفكر؛ فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم السلام: جمعی از پژوهشگران زیر نظر سید محمود هاشمی شاهرودی، قم، مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی، ۱۴۲۶ق؛ قواعد الاحکام فی معرفة الحلال و الحرام: حسن بن یوسف حلی (۶۴۸-۷۲۶ق.)، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۳ق؛ الکافی: محمد بن یعقوب کلینی (م. ۳۲۹ق.)، به کوشش علی‌اکبر غفاری، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۵ش؛ المیسوط: محمد بن احمد السرخسی (م. ۴۸۳ق.)، بیروت، دار المعرفه، ۱۴۰۶ق؛ المجموع شرح المهدب: یحیی بن شرف النووی (۶۳۱-۶۷۶ق.)، بیروت، دار الفكر؛ المعجم الكبير: سلیمان بن احمد الطبرانی (۲۶۰-۳۶۰ق.)، به کوشش حمدی